វ្រីហិគ្ហហនៅបរិវេណប្រាសាទព្រះខ័ន

ប្រាសាទព្រះខ័ន មានទីតាំងស្ថិតនៅក្នុងតំបន់អង្គរ (វង់ធំ) ខេត្តសៀមរាប ចម្ងាយប្រមាណ ២,៥ គីឡូម៉ែត្រ ប៉ែកឦសានប្រាសាទបាយ័ន។ នៅក្នុងមជ្ឈដ្ឋានអ្នកស្រាវជ្រាវ គេស្គាល់ជាទូទៅថា ប្រាសាទព្រះខ័ន មានឈ្មោះដើមថា "**ជយស្រី**" កសាងឡើងនៅក្នុងរជ្ជកាលព្រះបាទជ័យវរ្ម័នទី៧ ដើម្បីឧទ្ទិសដល់ព្រះវរបិតារបស់ព្រះអង្គ គឺព្រះបាទធរណីន្ទ្រវរ្ម័នទី២ ក្នុងទម្រង់ជាព្រះពោធិសត្វ អវលោកិតេស្វរ ក្រោមព្រះនាមថា "**ជយវរ្មេស្វរ**"។ គួរឱ្យចាប់អារម្មណ៍ នៅក្នុងបរិវេណកំពែងទី៣ (ប៉ែកឦសាន) មានអគាររាងបួនជ្រុងទ្រវែងមួយធ្វើអំពីថ្មភក់ដែលមានបង្អួច រចនាសម្ព័ន្ធ និងរូបរាង ចម្លែកពីអគារនៅតាមប្រាសាទផ្សេងៗក្នុងប្រទេសកម្ពុជា ដែលបង្កើតជាចម្ងល់ជាច្រើនអំពីតួនាទីរបស់អគារមួយនេះជាច្រើនទសវត្សរ៍។ ប៉ុន្តែ បន្ទាប់ពីមានការរកឃើញថ្មគោលចារឹកនៅប្រាសាទព្រះខ័ន កាលពីឆ្នាំ១៩៣៩ មក ការសន្និដ្ឋានអំពីតួនាទីដើមនៃអគារនេះ ចេះតែមានជាបន្តបន្ទាប់ រហូតមកទល់បច្ចុប្បន្នគេសន្និដ្ឋានថា អគារពីរជាន់ដ៏ចម្លែកនេះជា "វ្រីហិគ្ហហ"។ តើ "វ្រីហិគ្ហហ" គឺជាអ្វី និងមានតួនាទីដូចម្តេចខ្លះ?

ពាក្យ "**វ្រីហិគ្ហហ**" ជាភាសាសំស្ក្រឹតដែលផ្សំឡើងអំពីពាក្យចំនួន ២ ពោល គឺពាក្យ "**វ្រីហិ**" មានន័យថា "ស្រូវ" ឬ "ស្រូវដែលទើបច្រូតថ្មីៗ" និងពាក្យ "**គ្ហហ**" ប្រែថា "ផ្ទះ" ឬ "រោង" ឬ "សាលា" ឬ "ឃ្លាំង"។ ម្ល៉ោះហើយ "វ្រីហិគ្ហហ" មានន័យថា "**ឃ្លាំងឬជង្រុកសម្រាប់ផ្ទុកផលស្រូវដែលទើបប្រមូលផល**" ឬអាចប្រែដោយកាត់ខ្លីថា "ឃ្លាំងស្រូវ", "ជង្រុកស្រូវ", "ផ្ទះស្រូវ", "សាលាស្រូវ"។ ពាក្យ "វ្រីហិគ្ហហ" គេប្រទះឃើញនៅក្នុងគាថាទី៣៩ នៃថ្មគោលសិលាចារឹកព្រះខ័ន ដែលមានខ្លឹមសារទាំងស្រុងថា៖

ឯកោ វ្រីហិ-គ្ហហេ ទេវស　　　ចន្ទ្រិមេសុ បុនរ ទស
ចត្វារស ចឧបកាយ៉ាយាម　　　អារោគ្យ អាយតនេ ត្រយះ

ប្រែថា៖

"ទេវតាមួយអង្គគង់នៅឃ្លាំងស្រូវ បន្ទាប់មកដប់អង្គគង់នៅតាមថែវ (ថែវប្រទក្សិណា), បួនអង្គគង់នៅសាលាសំណាក់ (ផ្ទះសម្រាកតាមផ្លូវ), និងបីអង្គគង់នៅក្នុងមន្ទីរពេទ្យ"។

អត្ថបទដោយ៖ ម៉ង់ វ៉ាលី

តាមន័យខាងលើដែលរៀបរាប់ថា សំណង់នេះមានតម្កល់ទេវរូប (ប្រតិមា) តែមួយអង្គគង់នៅទីនោះ នាំឱ្យគេដឹងថា សំណង់នេះជាប្រភេទសំណង់ទោលមានតែមួយគត់។ នៅក្នុងឆ្នាំ១៩៤១ លោក George Coedès ដែលជាអ្នកប្រាជ្ញដំបូងគេបង្អស់ដែលបានបកប្រែសិលាចារឹកព្រះខ័ន បានសន្និដ្ឋានថា "វ្រីហិគ្គួហ" ឬ "ឃ្លាំងស្រូវ" ដែលរៀបរាប់នៅក្នុងគាថាទី៣៩ នេះ គឺប្រហែលជា "សំណង់ថ្មបាយក្រៀមគ្រើមៗដែលស្ថិតនៅក្នុងកំពែងជាន់ទី៣"។ លុះមកដល់ឆ្នាំ១៩៩៣ លោក Christophe Pottier បានសន្និដ្ឋានថា "វ្រីហិគ្គួហ" ឬ "ឃ្លាំងស្រូវ" គឺជាវិហារដែលមានសសររាងមូលដ៏អាថ៌កំបាំងនៃប្រាសាទព្រះខ័ន។ សម្មតិកម្មរបស់លោក Christophe Pottier ត្រូវបានយល់ស្របទាំងស្រុងដោយលោក Thomas Stuart Maxwell នៅក្នុងអត្ថបទស្រាវជ្រាវរបស់លោកក្នុងឆ្នាំ២០០៧។ ក្នុងនោះ លោក Thomas Stuart Maxwell យល់ថា បើទោះបីជាសិលាចារឹកមិនបានផ្ដល់ព័ត៌មានលម្អិតចំៗអំពីទីតាំង ឬអត្តសញ្ញាណរបស់ទេវរូបដែលតម្កល់នៅទីនោះក៏ដោយ លោកជឿថា "វ្រីហិគ្គួហ" ឬ "ឃ្លាំងស្រូវ" គឺពិតជាសំណង់រាងបួនជ្រុងទ្រវែងដែលមានសសររាងមូលដ៏ស្ដឹមស្ដៃ (សំណង់លេខ១៤៦) ស្ថិតនៅប៉ែកឦសាននៃកំពែងជាន់ទីបី ព្រោះស្ថាបត្យកម្មនេះរចនាឡើងដោយផ្ដាច់តួអគារឱ្យផុតពីដី មានសសរមូលៗដែលមិនអាចតោងឡើងបាន មិនមានជណ្ដើរអចិន្ត្រៃយ៍ឡើងទៅជាន់លើ និងមានគិតគូរអំពីប្រព័ន្ធខ្យល់ចេញចូលបានល្អជាងសំណង់ដទៃទៀត។

លោក Thomas Stuart Maxwell គិតថា ទេវរូបចំនួនមួយអង្គដែលតម្កល់នៅ "វ្រីហិគ្គួហ" ឬ "ឃ្លាំងស្រូវ" គឺប្រហែលជា "វ្រះវៃស្រវ" ឬ "ព្រះពៃស្រពណ៍" ដែលគេស្គាល់ថាជាព្រះអាទិទេពតំណាងឱ្យស្រូវ ហើយរូបប្រតិមាធ្វើអំពីថ្មពិតជាមាននៅសម័យអង្គរ។ ប៉ុន្តែ លោកគិតថា ទេវរូបនេះមិនមែនតម្កល់នៅលើអគារវ្រីហិគ្គួហនេះទេ តែគេតម្កល់នៅលើប្រាសាទតូចមួយនៅលើខឿនថ្មបាយក្រៀមវែង (សំណង់លេខ១៤២) ដែលស្ថិតនៅខាងលិច និងស្របអ័ក្សគ្នាជាមួយអគារនេះ។ ប្រាសាទតូចមួយនៅលើខឿនថ្មបាយក្រៀមនេះ បានបាត់បង់រូបរាងអស់ទៅហើយ តែបំណែកថ្មភក់ និងផ្នែកខ្លះនៃជើងទម្រនៅតែអាចមើលឃើញនៅលើខឿនថ្មបាយក្រៀមនេះ។ ក្នុងនោះ បានជាកម្ពស់ខឿនថ្មបាយក្រៀមនេះមានកម្ពស់ស្មើទៅនឹងកម្រិតជាន់ទីមួយនៃអគារ "វ្រីហិគ្គួហ" មកពីគេធ្វើឡើងដើម្បីដាក់តម្កល់ប្រតិមា "ព្រះពៃស្រពណ៍" ឱ្យស្មើទៅនឹងជាន់ទីមួយនៃអគារនោះ ដែលជាន់ទីមួយនោះហើយ គឺជាកន្លែងផ្ទុកស្រូវជានិម្មិតរូប។ ដូច្នេះ រូបប្រតិមាព្រះពៃស្រពណ៍ នឹងត្រូវ

អត្ថបទដោយ៖ ម៉ង់ វ៉ាលី

បែរព្រះភក្ត្រសំដៅទៅរកឃ្លាំងស្រូវដែលព្រះអង្គត្រូវតាមថែរក្សាការពារ ដោយសារតែប្រាសាទរបស់ព្រះអង្គស្ថិតនៅទិសខាងលិចនៃឃ្លាំង ហើយព្រះអង្គនឹងបែរទៅទិសខាងកើត។

អ្វីដែលជាចម្ងល់នោះគឺនៅត្រង់ថា តើអគារ "វ្រីហិគ្គហ" ឬ "ឃ្លាំងស្រូវ" នេះ ពិតជាដើរតួនាទីជាជង្រុក ឬឃ្លាំងស្រូវពិតប្រាកដមែន ឬគ្រាន់តែជានិម្មិតរូប ឬគ្រាន់ជាកន្លែងធ្វើកិច្ចពិធីសាសនាពាក់ព័ន្ធជាមួយទ្រព្យហ្លួង? ដោយសារតែអគារនេះសាងសង់ឡើងអំពីថ្ម មានការរចនាយ៉ាងល្អប្រណីត និងមានលក្ខណៈស្ថាបត្យកម្មដ៏ស្កឹមស្កៃ នាំឱ្យលោក Thomas Stuart Maxwell យល់ថា សំណង់វ្រីហិគ្គហនេះត្រូវតែជាឃ្លាំងរាជវាំងចម្បង ពោល គឺស្របទៅតាមគាថាទី៧៨ នៃសិលាចារឹកព្រះខ័ន ដែលរៀបរាប់ថា *"អ្វីដែលត្រូវដកយកជារៀងរាល់ឆ្នាំពីឃ្លាំងរាជវាំង គឺស្រូវ (ឬអង្ករ) ចំនួន ១,៣២៨ ខារី និង ២ ទ្រោណស"*។ ប៉ុន្តែ មុខងារប្រើប្រាស់ជាក់ស្តែងរបស់អគារនេះហាក់ដូចជាលើសកម្រិតបន្តិច ដោយសារតែទំហំផ្ទុកតូច ប្រៀបធៀបទៅនឹងបរិមាណស្បៀងអាហារដែលត្រូវដាក់តម្កល់ក្នុងឃ្លាំង (ដូចមានរៀបរាប់សិលាចារឹកព្រះខ័ន គាថាទី៧៨ដល់៩២)។ ម្ល៉ោះហើយ ទោះបីជាអគារឃ្លាំងស្រូវនេះមើលទៅតូច បើធៀបនឹងបរិមាណស្បៀងទាំងអស់ក្នុងប្រាសាទ ប៉ុន្តែអគារនេះមានតួនាទីជា "មជ្ឈមណ្ឌលចែកចាយស្បៀង" ក្នុងពិធីសាសនា (ផ្គត់ផ្គង់ទៅបរិវេណខាងក្នុងប្រាសាទ) និងជានិម្មិតរូបតំណាងឱ្យព្រះមហាក្សត្រ ព្រោះគេប្រៀបប្រដូចព្រះអង្គទៅនឹង "ប្រភព" និង "ជាអ្នកប្រទានផលដំណាំដល់ប្រជានុរាស្ត្រ"។

សូមបញ្ជាក់ថា នៅមុនឆ្នាំ១៩៣០ ប្រាសាទព្រះខ័នទាំងមូល រួមទាំងអគារ "វ្រីហិគ្គហ" ឬ "ឃ្លាំងស្រូវ" នេះផង ត្រូវបានដុះគ្របដណ្តប់ទៅដោយព្រៃក្រាស់ៗ និងឫសឈើធំៗ។ នៅចុងឆ្នាំ ១៩៣០ ក្រុមអ្នកអភិរក្សសាលាបារាំងចុងបូព៌ាប្រទេស ដឹកនាំដោយលោក Henri Marchal បានចាប់ផ្តើមយុទ្ធនាការឆ្ការព្រៃ ដកឫសឈើ និងកាយដីដែលកប់នៅជើងសសរអគារនេះចេញ។ ការសម្អាតនេះជួយឱ្យគេមើលឃើញទម្រង់ស្ថាបត្យកម្មពីរជាន់ និងជួរជើងសសររាងមូលនៃអគារនេះកាន់តែច្បាស់លាស់ និងអាចវាយតម្លៃពីកម្រិតខូចខាតដើម្បីត្រៀមជួសជុល។ មុននឹងឈានទៅដល់ការរុះរើ និងជួសជុលអគារនេះឡើងវិញ បុរាណវិទូ និងស្ថាបត្យករបារាំង បានចាប់ផ្តើមគូរគំនូរប្លង់នៃអគារនេះឡើងវិញ ដែលដឹកនាំដោយលោក Maurice Glaize នៅឆ្នាំ១៩៣៧។ ការងារជួសជុលតាមបែបអាណាស្ទីឡូស បានចាប់ផ្តើមឡើងនៅដើមទសវត្សរ៍១៩៥០ រហូតបានសម្រេចជោគជ័យទាំងស្រុងនៅឆ្នាំ១៩៥២។

អត្ថបទដោយ៖ ម៉ង់ វ៉ាលី

អត្ថបទ៖ វ្រីហិគ្ឫហនៅបរិវេណប្រាសាទព្រះខ័ន

ជារួមមក អគារពីរជាន់ដ៏ចម្លែកនៅបរិវេណប្រាសាទព្រះខ័ន ដែលអ្នកស្រាវជ្រាវសន្និដ្ឋានថាជា «វ្រីហិគ្ឫហ» ឬ «ឃ្លាំងស្រូវ» នេះ មិនត្រឹមតែដើរតួជាមជ្ឈមណ្ឌលចែកចាយស្បៀងក្នុងពិធីសាសនាប៉ុណ្ណោះទេ ប៉ុន្តែថែមទាំងជានិមិត្តរូបឆ្លុះបញ្ចាំងពីព្រះមហាក្សត្រខ្មែរ ដែលជាប្រភពនៃការប្រទានផលដំណាំដល់ប្រជានុរាស្ត្រ។ ទន្ទឹមនឹងនេះ ទំនាក់ទំនងរវាងឃ្លាំងស្រូវ និងខឿនតម្កល់បដិមា «ព្រះពៃស្រពណ៌» (អាទិទេពថែរក្សាស្រូវ) នៅទិសខាងលិច បានបង្ហាញយ៉ាងច្បាស់ពីការផ្សារភ្ជាប់គ្នាយ៉ាងស្អិតរមួតរវាងស្ថាបត្យកម្ម ជំនឿសាសនា និងជីវភាពកសិកម្មសម័យអង្គរ។ សំណង់ដ៏កម្រមួយនេះ គឺជាសក្ខីភាពប្រវត្តិសាស្ត្រដ៏រស់រវើក មិនត្រឹមតែបង្ហាញពីភាពច្នៃប្រតិដ្ឋខ្ពស់ខាងផ្នែកស្ថាបត្យកម្មដែលខុសប្លែកពីប្រាសាទដទៃប៉ុណ្ណោះទេ ប៉ុន្តែថែមទាំងឆ្លុះបញ្ចាំងពីភាពរុងរឿងខាងផ្នែកអរិយធម៌ ក៏ដូចជាសមត្ថភាពដ៏វិសេសវិសាលរបស់បុព្វបុរសខ្មែរ ក្នុងការគ្រប់គ្រងស្បៀងអាហារ និងរៀបចំកិច្ចការនគរនាសម័យអាណាចក្រអង្គរផងដែរ។

អត្ថបទដោយ៖ ម៉ង់ វ៉ាលី

បញ្ជីឯកសារពិគ្រោះ

Coedès, G., 1941, “La stèle du Práh Khān d’Angkor”, *Bulletin de l'École française d'Extrême-Orient (BEFEO)*. 41:255-302.

Coedès, G., 1951 (1), “L’épigraphie des monuments de Jayavarman VII”, *BEFEO* 44:97-119.

Glaize, M., 1944. *Les Monuments du groupe d'Angkor*. Saïgon: Albert Portail.

Jacques, C. (no date), “La stèle de Preah Khan K 908” [unpublished manuscript; referred to in the text as Jacques MS].

Marchal, H., 1933. Notes sur Práh Khăn. *Bulletin de l'École française d'Extrême-Orient (BEFEO)*, 33(1), pp.517-522.

Marchal, H., 1939. *La reconstruction des monuments d'Angkor par la méthode d'anastylose*. Saïgon: Imprimerie d'Extrême-Orient.

World Monuments Fund, 1992. *Preah Khan Conservation Project: Historic City of Angkor*. New York: World Monuments Fund.

Maxwell, T.S., 2007. The Stele Inscription of Preah Khan, Angkor: Text with Translation and Commentary. *Udaya*: Journal of Khmer Studies, 8, pp. 1-131.

AMS
អរិយធម៌ខ្មែរ
KHMER CIVILIZATION

ង់ វ៉ាលី

រូបលេខ២៖ អគារ "វ្រីហិគ្គូហ" ឬ "ឃ្លាំងស្រូវ" នៅប្រាសាទព្រះខ័ន (ខែធ្នូ ឆ្នាំ១៩៣០)
(ប្រភព៖ EFEO Collection)

ង់ វ៉ាលី

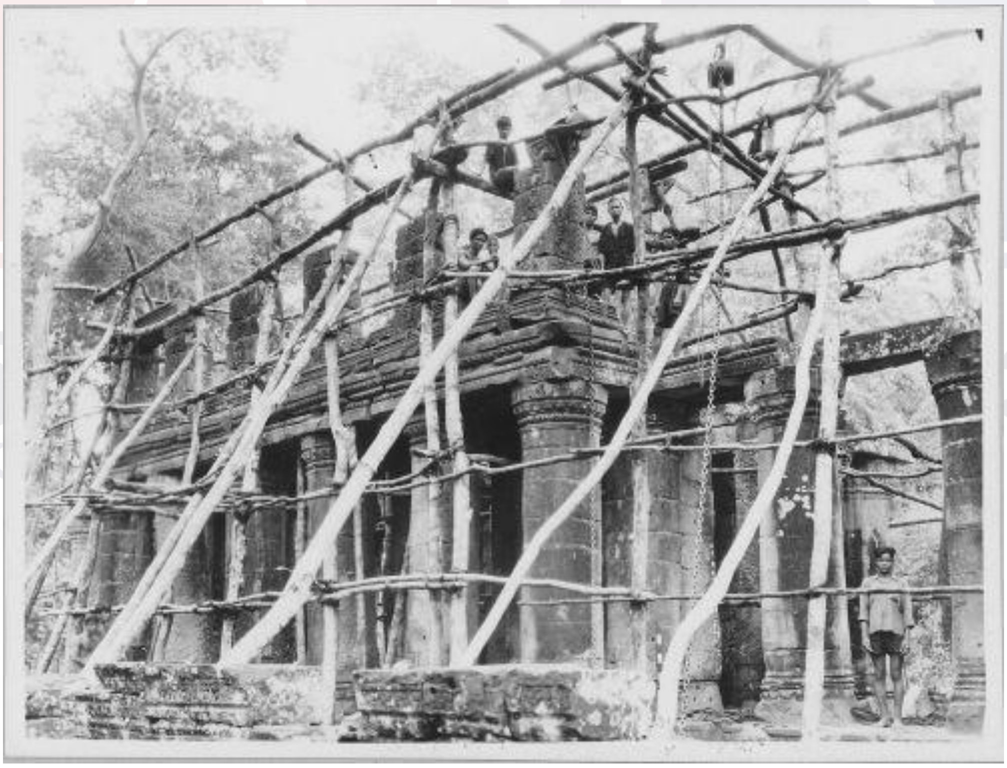

រូបលេខ៤៖ ទិដ្ឋភាពនៃការជួសជុលអគារ "វ្រីហិគ្គូហ" ឬ "ឃ្លាំងស្រូវ" នៅប្រាសាទព្រះខ័ន (ខែកក្កដា ឆ្នាំ១៩៥១) (ប្រភព៖ EFEO Collection)

ម៉ង់ វ៉ាលី

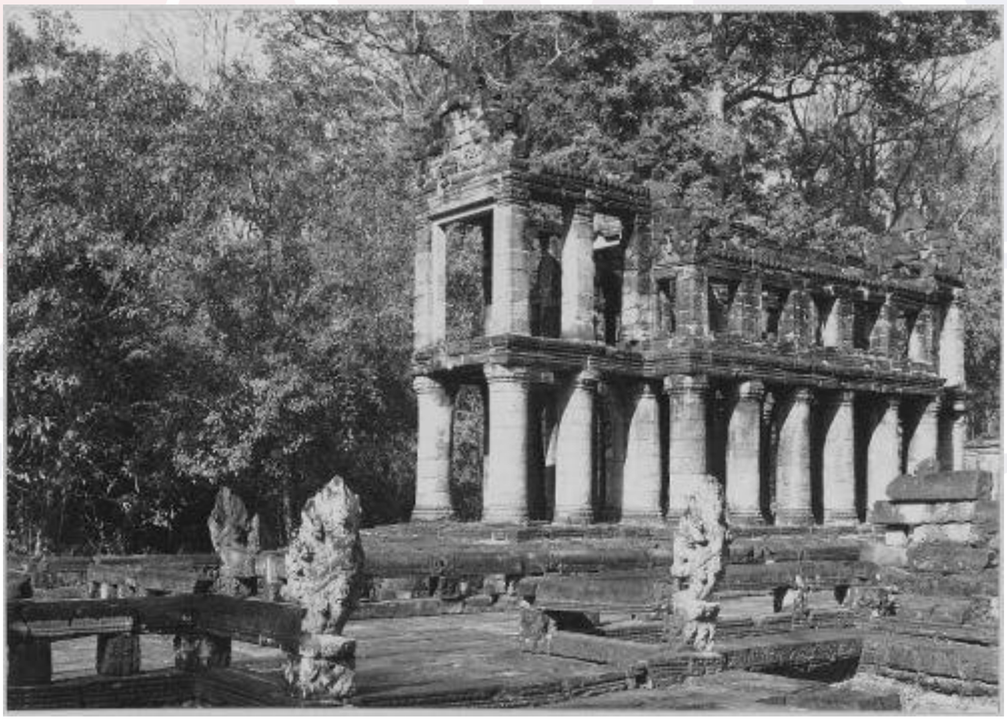

រូបលេខ២៦៖ ទិដ្ឋភាពអគារ "វ្រីហិគ្គហ" ឬ "ឃ្លាំងស្រូវ" នៅប្រាសាទព្រះខ័ន
(ខែមីនា ឆ្នាំ១៩៦២) (ប្រភព៖ EFEO Collection)

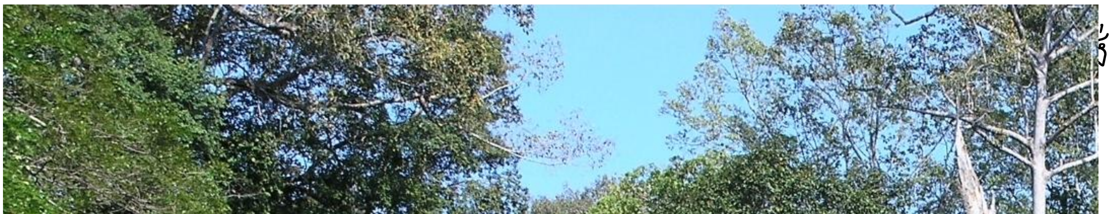

វ៉ វ៉ាលី

AMS
អរិយធម៌ខ្មែរ
KHMER CIVILIZATION

អត្ថបទដោយ៖ ម៉ង់ វ៉ាលី

រូបលេខ២៨៖ អគារ "វ្រីហិគ្ឫហ" ឬ "ឃ្លាំងស្រូវ" នៅប្រាសាទព្រះខ័ន

(ប្រភព៖ www.flickr.com)

បី